

Є. В. Редзюк

*кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна,
redzyuk@gmail.com*

**ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРОДУКТИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ**

Анотація. Забезпечення максимальної вигоди від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) – це стратегічна мета, вимога сучасної міжнародної зовнішньоекономічної політики будь-якої країни світу, що прагне системно зростати та бути конкуренто-спроможною. У статті зазначено, що найперспективнішими є ПІІ в поновлювані джерела енергії, промислове виробництво, комунікаційно-сервісні, технологічні й інноваційні центри, а також туризм. Підкреслено, що для залучення таких ПІІ східноєвропейськими державами передбачено заходи із запобігання їх відпливу з країн-реципієнтів та створено дієву систему стимулів. Загалом у світі спостерігається тенденція зменшення кількості позовів іноземних інвесторів через порушення їхніх прав. У більшості країн уже сформована ефективна система вирішення спорів і конфліктних ситуацій у досудовому режимі. Крім того, посилюється між-державна конкуренція в рейтингах щодо відкритості економіки іноземним інвесторам та ефективності залучення ПІІ. Встановлено, що ступінь інтегрованості дочірніх підприємств у материнські компанії (акції, стратегічне управління, технології, експортно-імпорتنі потоки тощо) визначає їхню продуктивність, а між зростанням останньої та часткою іноземного капіталу в економіці існує загалом позитивний і статистично значущий взаємозв'язок. На підставі зазначеного розроблено 12 основних принципів ефективної політики залучення ПІІ у вітчизняну економіку.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, іноземне інвестування, стимулювання прямих іноземних інвестицій, залучення прямих іноземних інвестицій, реформа органів державної влади.

Рис. 3. Табл. 5. Літ. 15.

Yevhenii Redziuk

*Ph. D. (Economics), Associate Professor, SI "Institute for Economics and Forecasting
Ukrainian National Academy of Science", Kyiv, Ukraine, redzyuk@gmail.com*

**FOREIGN DIRECT INVESTMENT: OPPORTUNITIES FOR
PRODUCTIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE**

Abstract. Maximizing the benefits of FDI is a strategic goal, a requirement of modern international foreign economic policy of any country in the world that strives to grow systematically and be competitive. The article states that the most promising areas for the recipient country of FDI is investment in renewable energy, manufacturing, general communication and service centers, technological and innovation centers, as well as in tourism. It is emphasized that to attract FDI Eastern European countries provided measures for prevention of its outflow from the recipient country and created an effective system of incentives. In general, there is a tendency in the world to reduce the number of foreign investors' claims concerning the violation of their rights. In most

countries, an effective system of dispute and conflict resolution in pre-trial mode has already been formed. In addition, inter-state competition in the ratings on the openness of the economy to foreign investors and effectiveness of attracting FDI is intensified. It is established that the degree of integration of subsidiaries into parent companies (shares, strategic management, technology, export-import flows, etc.), determines their productivity, and between the growth of the latter and the share of foreign capital in the economy there is a generally positive and statistically significant relationship. Based on this, 12 basic principles of an effective policy of attracting FDI into the domestic economy are developed.

Keywords: foreign direct investment, foreign investment, promotion of foreign direct investment, the reform of the public authorities.

JEL classification: E20, E21, O12.

Е. В. Редзюк

*кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
ГУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна*

ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ ПРОДУКТИВНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В УКРАИНЕ

Аннотация. Обеспечение максимальной выгоды от прямых иностранных инвестиций (ПИИ) – это стратегическая цель, требование современной международной внешнеэкономической политики любой страны мира, которая стремится системно возрасти и быть конкурентоспособной. В статье отмечено, что наиболее перспективными являются ПИИ в возобновляемые источники энергии, промышленное производство, коммуникационно-сервисные, технологические и инновационные центры, а также туризм. Подчеркнуто, что для привлечения таких ПИИ восточноевропейскими государствами предусмотрены меры по предотвращению их оттока из стран-реципиентов и создана действенная система стимулов. В целом в мире наблюдается тенденция уменьшения количества исков иностранных инвесторов из-за нарушения их прав. В большинстве стран уже сформирована эффективная система разрешения споров и конфликтных ситуаций в досудебном режиме. Кроме того, усиливается межгосударственная конкуренция в рейтингах по открытости экономики иностранным инвесторам и эффективности привлечения ПИИ. Установлено, что степень интегрированности дочерних предприятий в материнские компании (акции, стратегическое управление, технологии, экспортно-импортные потоки и т. п.) определяет их производительность, а между ростом последней и долей иностранного капитала в экономике существует в целом положительная и статистически значимая взаимосвязь. На основании указанного разработаны 12 основных принципов эффективной политики привлечения ПИИ в отечественную экономику.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, иностранное инвестирование, стимулирование прямых иностранных инвестиций, привлечение прямых иностранных инвестиций, реформа органов государственной власти.

Глобалізація та динамічне зростання транснаціональних корпорацій, банків і міжнародної фінансово-інвестиційної інфраструктури на початку ХХІ ст. формують нові виклики й перспективи для національних економік. Роль іноземного капіталу в більшості країн світу помітно збільшується та

неоднозначно впливає на їх поступ. Водночас економіка України є відкритою, швидкими темпами інтернаціоналізується й прагне інтегруватись у європейський інвестиційний і торгово-економічний простір. У цьому контексті корисно проаналізувати досвід залучення продуктивних прямих іноземних інвестицій (ПІІ) різними державами світу, особливо європейськими.

Питання залучення іноземних інвестицій ґрунтовно розглянуті рядом вітчизняних та іноземних учених, таких як Т. Богдан, В. Геєць, Дж. Кейнс, Т. Майорова, А. Сидорова, А. Філіпенко, Ф. Френклін, У. Шарп [1–7] та ін. Утім, глобалізація й динамізм економічних процесів зумовлює потребу в оновленні та доповненні доробку згаданих учених дослідженнями, націленими на активізацію стимулювання надходження в Україну продуктивних ПІІ, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Мета статті – з'ясувати роль ПІІ в забезпеченні конкурентоспроможності національних економік, визначити основні тенденції й особливості іноземного інвестування, розробити обґрунтовані пропозиції та перелік заходів для залучення Україною продуктивних ПІІ.

У сучасних умовах роль ПІІ в забезпеченні конкурентоспроможності певної країни зростає: постійні й дедалі більші потоки ПІІ вказують на інтенсивність структурної інтеграції між країнами. При цьому багатонаціональні підприємства (*далі* – БНП) виступають провідними інвесторами, двигунами світового економічного розвитку, а створення ними підприємств разом із трансфером технологій і посиленням глобалізаційних процесів є поштовхом для поступу та здобуття нових знань і управлінських навичок; утвердження нових стандартів для досягнення відповідності вітчизняних норм, правил регулювання міжнародним. Надходження іноземних інвестицій сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня середньої заробітної плати, поліпшенню інфраструктури, умов конкуренції та надає можливості для поживлення інших галузей і секторів діяльності в країні – реципієнті ПІІ.

Водночас ПІІ здатні розбалансувати наявні фінансові потоки й валютний ринок, погіршити екологічну ситуацію, помітно звузити внутрішній ринок і частку національних виробників на ньому. Тому забезпечення максимальної вигоди від ПІІ є стратегічним завданням уряду будь-якої країни, що прагне бути економічно розвинутою й конкурентоспроможною.

Зауважимо, що в 2015 р. у світі спостерігалася загалом позитивна динаміка ПІІ: капітальні вкладення в нові проекти збільшилися порівняно з попереднім роком майже на 9 %, до 713 млрд дол. США; створення нових робочих місць зросло на 1 %, до 1,89 млн осіб; однак число проектів ПІІ скоротилося на 7 %, до 11 930. Індія у 2015 р. посіла перше місце в рейтингу країн – реципієнтів ПІІ за капітальними вкладеннями (63 млрд дол.), змістивши Китай, оскільки такі великі компанії, як “Foxconn” і “SunEdison”, погодилися вкласти кошти в її проекти на суму 5 та 4 млрд дол. відповідно. (До речі, 2016-й уряд Індії проголосив роком проектів із високою до-

даною вартістю, зокрема у сфері енергетики (вугілля, нафта, природний газ і поновлювані джерела енергії.) США стали лідером за кількістю проєктів ПІІ – 1517. Азіатсько-Тихоокеанський регіон залишився провідним реципієнтом ПІІ, отримавши 320,5 млрд дол. У Африці кількість проєктів ПІІ збільшилася на 6 % [8].

Європейський регіон став лідером як донор ПІІ – у 2015 р. на нього припадало 45 % усіх капітальних вкладень. Незважаючи на 9-відсоткове зниження числа проєктів, до 5047, західноєвропейські країни здійснили капітальні вкладення в розмірі 234,4 млрд дол. США, що становить 42 % усіх ПІІ [8].

У Російській Федерації, країнах СНД, а також Центральної, Східної та Південно-Східної Європи спостерігалось збільшення кількості проєктів ПІІ (на 6 %), інвестицій у основний капітал (12 %), нових робочих місць (13 %) [8].

Серед країн Європи найбільшим реципієнтом ПІІ у 2015 р. стала Великобританія – 34 % (53,3 млрд дол.). При цьому Сербія за рік збільшила ПІІ у власну країну вдвічі за рахунок залучення інвесторів із ОАЕ у сферу нерухомості. Загалом у Європу було вкладено 156,5 млрд дол. США в 4049 проєктів (рис. 1).

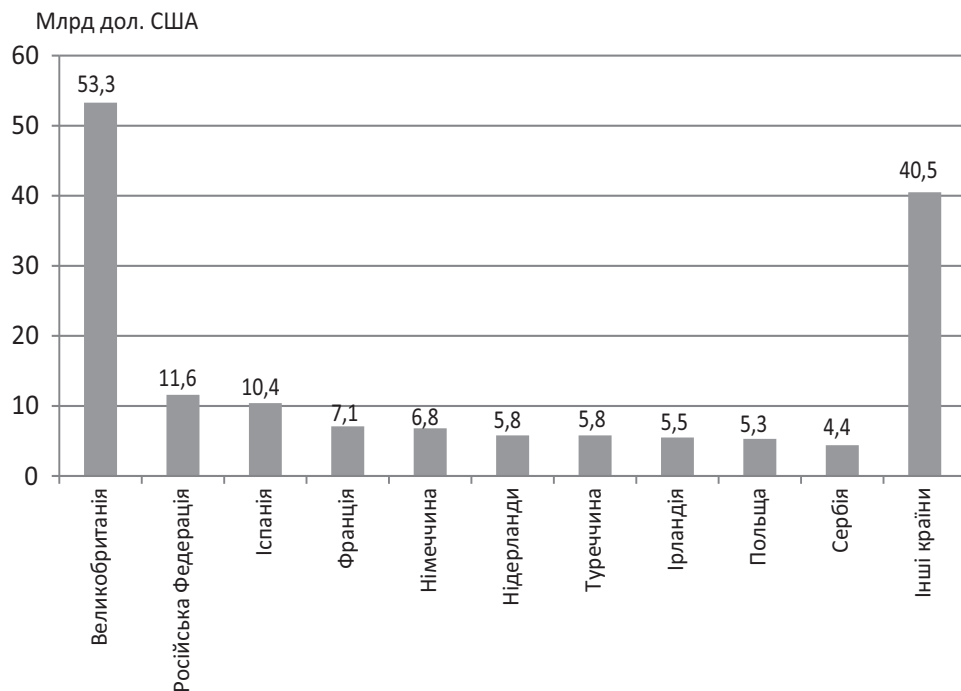

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції, залучені провідними європейськими країнами протягом 2015 р.

Джерело: fDi Markets Note: Percentages rounded up/down. URL: <http://fdiintelligence.com/registration>.

Лідерами серед європейських донорів ПІІ у 2015 р. були Великобританія – 18 % (45,6 млрд дол.), Німеччина – 16 % (41 млрд дол.) та Франція – 12 % (31,8 млрд дол.). Загалом із Європи було інвестовано коштів на суму 258,5 млрд дол. у 5414 проектів (рис. 2).

Слід зазначити, що 16 % усіх ПІІ (113,5 млрд дол.) у 2015 р. було спрямовано у сферу добування й переробки вугілля, нафти та газу; 14 % (96,6 млрд дол.) – нерухомості й будівництва; 11 % (76 млрд дол.) – поновлюваних джерел енергії; 7 % (46,2 млрд дол.) – у сектор комунікацій; 6 % (40,9 млрд дол.) – металургії; по 4 % (28,3, 27,5, 27,0 і 25,8 млрд дол.) – в хімічну промисловість, фінансові послуги, автомобільну індустрію та транспортні послуги відповідно (рис. 3).

Зазначимо, що з 2010 р. ПІІ у відновлювані джерела енергії коливалися, хоча інвестиції в основний капітал досягли свого піку в 2015 р. Протягом 2010–2015 рр. зафіксовано 1615 проектів у секторах сонячної енергії та енергії вітру, що становить майже 67 % усіх ПІІ у відновлювані джерела. Інвестиції в сонячну енергетику за охоплений період збільшилися з 36,7 млрд дол. США на 136 %. Так, Єгипет у 2015 р. отримав ПІІ в цей вид відновлюваних джерел у сумі 5,9 млрд дол. (майже 60 %), що пов'язано з планами компанії “Terra Sola” вкласти 3,5 млрд дол. у сонячні електростанції. Великобританія,

Млрд дол. США

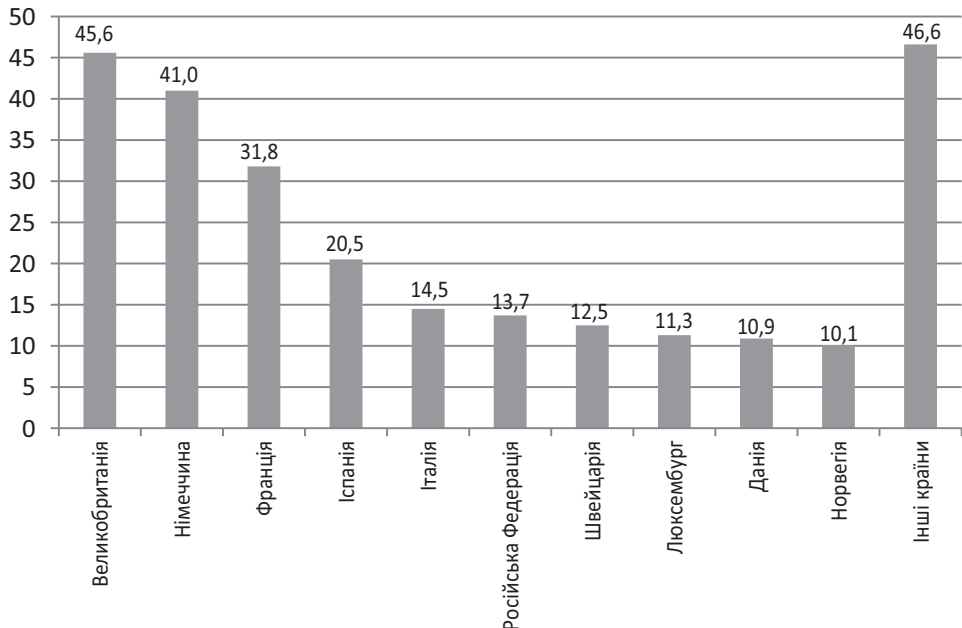

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції, здійснені провідними європейськими країнами протягом 2015 р.

Джерело: fDi Markets Note: Percentages rounded up/down. URL: <http://fdiintelligence.com/registration>.

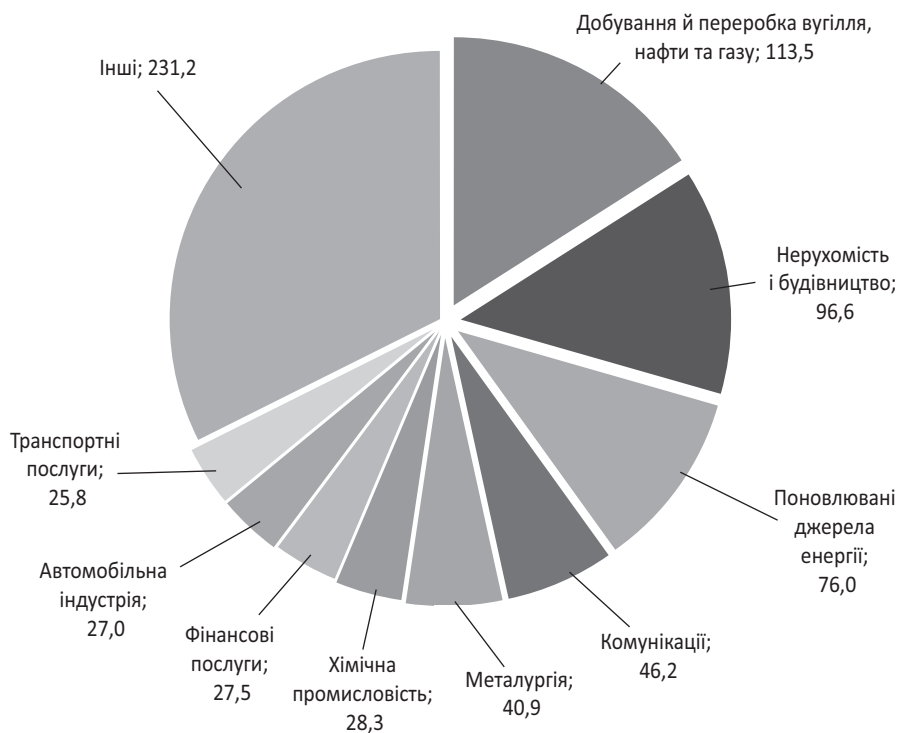

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції у 2015 р. за секторами світової економіки, млрд дол. США

Джерело: fDi Markets Note: Percentages rounded up/down. URL: <http://fdiintelligence.com/registration>.

що є провідною країною щодо реалізації вітроенергетичних проєктів, у 2015 р. одержала на ці потреби близько 8 млрд дол. [8].

За розрахунками експертів МВФ і австрійських економістів-дослідників інституту WIIW, на сучасному етапі розвитку глобалізованої економіки найбільш перспективними сферами для країн – реципієнтів ПІІ, крім інвестицій у відновлювані джерела енергії, є:

- промислове виробництво;
- комунікаційно-сервісні центри;
- технологічні та інноваційні центри;
- туризм [9].

Варто наголосити, що вітчизняна економіка не становить особливого інтересу для іноземних інвесторів. Станом на 1 вересня 2016 р. кошти в її реальний сектор вкладалися переважно в переробну промисловість (17,7 %); сільське господарство (14,3 %); оптову й роздрібну торгівлю (8,7 %); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (8,11 %); добувну промисловість і розроблення кар’єрів (7,2 %); транспорт, складське господарство, поштову й кур’єрську діяльність (7,1 %) [10]. При цьому, частка ПІІ

в капітальних інвестиціях упродовж останніх років є низькою, позитивних тенденцій не спостерігається (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, частка іноземних інвесторів у капітальних вкладеннях становить лише 1,6–3,1 % їх загальної суми. Основним джерелом капітальних інвестицій є власні кошти підприємств і організацій; ресурси місцевих бюджетів на капітальні інвестиції теж не посідають провідних позицій, тобто фактично оголошена Президентом і Урядом України децентралізація з наданням коштів місцевим бюджетам не стала локомотивом розвитку національної економіки та її інфраструктури. Крім того, фактичні капітальні інвестиції, у зв'язку зі знеціненням гривні у 2–3 рази відносно євро, долара США протягом 2014–2015 рр., істотно зменшилися та перебувають у депресивному стані. Дані, відображені в таблицях 2 і 3, підтверджують негативні тенденції у вітчизняній економіці.

Потоки ПІІ в Україну і з неї свідчать про незначну їх інтернаціоналізацію в національній економіці, а географія ПІІ вказує на те, що більшість із них (30–55 %) сформовані в результаті репатріації вітчизняного капіталу з офшорних юрисдикцій (Кіпру, Британських Віргінських островів, Белізу, Нідерландів, Австрії, Швейцарії та ін.). Тобто в нашій державі не створено належних умов (інституційних засад і механізмів, регуляторного середовища, позитивного іміджу країни та законодавства, що стимулює капіталовкладення й підприємництво) для залучення коштів іноземних інвесторів.

Натомість у Європі з метою залучення перспективних ПІІ впроваджуються заходи із запобігання їх відпливу з країни-реципієнта, що передбачають систему дієвих стимулів. Так, Боснія і Герцеговина створила державний механізм “*investor after care*” (інвестор після відходу), спрямований на по-

Таблиця 1. Динаміка капітальних інвестицій за джерелами фінансування

Джерело	2013		2014		2015		9 міс. 2016	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього	247 891,6	100,0	204 061,7	100,0	251 154,3	100,0	204 450	100,0
Кошти державного бюджету	6 243,5	2,5	1 511,2	0,7	6 114,5	2,4	2 180	1,1
Кошти місцевих бюджетів	7 036,7	2,8	5 276,8	2,6	12 423,2	5,0	9 881	4,8
Власні кошти підприємств і організацій	157 122,0	63,4	145 883,7	71,5	169 257,9	67,4	146 793	71,8
Кредити банків та інші позики	36 650,0	14,8	17 992,3	8,8	18 299,5	7,3	14 713	7,2
Кошти іноземних інвесторів	4 009,5	1,6	5 536,6	2,7	7 834,8	3,1	6 374	3,1
Кошти населення на будівництво житла	27 686,2	11,2	21 365,6	10,5	30 283,2	12,0	19 765	9,7
Інші	9 143,7	3,7	6 495,5	3,2	6 941,2	2,8	4 744	2,3

Складено за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 2. Потоки прямих іноземних інвестицій у економіці України, млн дол. США

Рік	ПІІ в Україну на початок року	Чистий приріст ПІІ в Україну	ПІІ з України на початок року	Чистий приріст ПІІ з України
2010	40 026,8	4 303,4	6 223,0	24,4
2011	44 708,0	4 681,2	6 871,1	648,1
2012	49 362,3	4 654,3	6 898,0	26,9
2013	54 462,4	5 100,1	6 481,9	-416,1
2014	58 156,9	3 694,5	6 575,3	93,4
2015	45 916,4	266,0	6 352,2	-223,1
9 міс. 2016	45 152,2	3 094,0	6 237,0	-15,2

Примітка. Цифри за 2014–2016 рр. скориговані з урахуванням тимчасово окупованих територій АРК Крим, частин Донецької й Луганської областей.

Складено за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 3. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у економіку України за підсумками 9 міс. 2016 р., млн дол. США

Країни-донори	Обсяги ПІІ станом на 01.10.2016	% до підсумку
Усього	45 152,2	100,0
Кіпр	11 035,1	24,4
Нідерланди	5 910,7	13,1
Німеччина	5 446,0	12,1
Російська Федерація	4 618,7	10,2
Австрія	2 601,1	5,8
Великобританія	1 888,0	4,2
Британські Віргінські острови	1 793,1	4,0
Франція	1 533,2	3,4
Швейцарія	1 475,4	3,3
Італія	1 158,2	2,6
Угорщина	790,9	1,8
Польща	789,4	1,7
США	712,6	1,6
Беліз	540,3	1,2
Інші країни	4 859,5	10,6

Примітка. Цифри за 2014–2016 рр. скориговані з урахуванням тимчасово окупованих територій АРК Крим, частин Донецької й Луганської областей.

Складено за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

шук оптимального механізму раннього виявлення відпливу капіталу іноземних інвесторів та розв'язання можливих інвестиційних суперечок. Хорватія заснувала внутрішньоурядовий комітет, котрий аналізує запити інвесторів, включаючи позови щодо врегулювання спорів, який періодично співпрацює з іншими компетентними органами для подолання проблем ін-

весторів. Македонія перебуває в процесі реалізації проекту електронного управління прозорістю й підвищення ефективності ПІІ, котрий надасть інвесторам чітку та актуальну інформацію про низку інвестиційних стимулів, регуляторну й законодавчу підтримку, що пов'язана з адміністративними процедурами. Молдова зробила серйозні кроки в напрямі більшого сприяння надходженню інвестицій, зокрема запровадила спрощену процедуру їх реєстрації, вжила заходів з розвитку інфраструктури, забезпечила правову й консультаційну підтримку для капіталодавців, особливо в певних зонах пріоритетного інвестування. Чорногорія встановила для інвесторів універсальний офіс-магазин для оброблення всіх процедур бізнес-установи. Сербією введена система прозорості, стимулюючої діяльності та обміну інформацією про державні заходи, які стосуються інвестицій, особливо їх реалізації. Крім того, відтепер іноземні інвестори мають можливість брати участь у національній міжвідомчій співпраці для запобігання ескалації суперечок [11].

В цілому у світі відзначається тенденція до зменшення кількості позовів іноземних інвесторів на порушення їх прав. У більшості країн світу уже впроваджена ефективна система вирішення спорів і конфліктних ситуацій у досудовому режимі. Крім того, відзначимо, що активно розвивається система двосторонніх (між двома взаємозалежними країнами), транспарентних та взаємовигідних договорів про співпрацю, лібералізацію торгівлі та потоків капіталу, яка сприяє динамічному зростанню інвестиційних потоків між країнами та формує для світових ринків нові продукти і послуги.

Активізація країн світу щодо залучення ПІІ зумовлена низкою переваг, що їх отримують дочірні підприємства:

- нові ринки та продукти (вироби, послуги, ноу-хау);
- трансфер сучасних технологій, обладнання й устаткування;
- набуття управлінських навичок і технічних компетенцій;
- допомога в реструктуризації підприємства;
- можливість використовувати досягнення, напрацювання та інші нематеріальні активи материнської компанії;
- підвищення ефективності корпоративного управління;
- активніше залучення до обслуговування дочірнього підприємства, а іноді й материнської компанії місцевих фірм і організацій.

За висновками експертів, ступінь інтеграції дочірніх підприємств у материнські компанії (акції, стратегічне управління, технології, експортно-імпортні потоки тощо) визначає їх продуктивність. Окрім того, відзначається загалом позитивна й статистично значуща кореляція між зростанням продуктивності та часткою іноземного капіталу в економіці [12].

Враховуючи викладене, наведемо основні засади ефективної політики залучення ПІІ. Це:

- 1) створення транспарентних інститутів і повноцінної інфраструктури (ринок праці, капіталу, логістика), що уможливорює реалізацію ПІІ в певній країні;

2) забезпечення рівного ставлення до іноземних та вітчизняних інвесторів;
3) передбачуваність впливу політичних рішень на економіку, що регулюється прозорими й чіткими правилами, а також її неупередженість щодо інвесторів;

4) формування системи підтримки сталості та зростання ПІІ;

5) націленість внутрішньої політики у сфері ПІІ на розвиток продуктивних сфер економіки (підтримка модернізації виробничих структур; здобуття нових знань, технологій, електронно-програмних продуктів, патентів і винаходів; підвищення якості вітчизняної інфраструктури; інтелектуалізація кадрового ресурсу тощо);

6) розроблення мотиваційних заходів щодо реінвестування прибутків дочірніх БНП у межах країни-реципієнта (при цьому валові витрати по заробітній платі інвестора, в т. ч. премії, повинні сприяти розбудові системи охорони здоров'я та соціального страхування, а також пенсійних фондів);

7) налагодження інформаційно-комунікаційної бази для потенційних БНП і залучення до цього процесу міжнародних організацій (ОЕСР, ЮНКТАД, Світового банку), які надають підтримку країнам – реципієнтам ПІІ;

8) створення в країні конкурентного середовища та забезпечення вільної торгівлі й безперешкодного перетоку капіталу;

9) впровадження системи легкого й зрозумілого адміністрування податків і довгострокове забезпечення низьких ставок податків та їх мінімальної кількості (або на рівні, не вищому, ніж у сусідніх країнах);

10) формування корпоративного середовища й системи його регулювання за міжнародними стандартами;

11) відсутність дискримінації та наявність повноцінного інструментарію захисту прав власності (забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, на активи та земельні ділянки на законодавчому рівні; належної нормативно-правової бази для підприємницької та інвестиційної діяльності, а також дієвої правоохоронної та суддівської систем; чіткого дотримання виконання контрактів і врегулювання суперечок);

12) прозорість і передбачуваність реалізації міжнародних інвестиційних угод, а також рівність умов для всіх учасників приватизаційних конкурсів та транспарентність останніх.

З огляду на зазначене, одним із невідкладних завдань, що стоять перед Україною, є поліпшення інвестиційного клімату. Для цього передусім потрібно вжити заходів із дерегуляції, запровадити систему безпеки інвесторів та захисту прав їхньої власності, а також інвестиційних стимулів (привабливе законодавство для ведення підприємницької діяльності; надання іноземним інвесторам супроводжувальних, технічних, консалтингових і роз'яснювальних послуг тощо).

Зауважимо, що інвестиційні стимули економічно виправдані, якщо вони допомагають залучити одну або декілька провідних компаній, за котрими йдуть інші інвестори; несуть потенційні вигоди від зменшення затрат на одиницю продукції, а також ноу-хау, навчання, нових технологій тощо; компенсують витрати, пов'язані з іншими заходами.

Дерегуляція умов інвестування та ведення підприємницької діяльності є найкращою стратегією для залучення ПІІ та отримання довгострокової вигоди від цього, оскільки дає можливість скасувати застарілі, складні й дублюючі одне одного правила державного регулювання товарного ринку (державний контроль, бар'єри для підприємництва, конкуренції, нормативні перешкоди та ін.); забезпечити ринок праці гнучкими й сучасними рішеннями, що сприяють поживленню підприємницької діяльності; послабити обмеження щодо іноземної власності та контроль цього процесу; зменшити кількість адміністративних, податкових і митних бар'єрів; забезпечити належні інфраструктуру, освіту, землю та приміщення для комерційних цілей.

За рейтингом Європейського банку реконструкції та розвитку [13] Україна в 2014–2015 рр. за елементами політики із залучення ПІІ помітно відставала від середнього балу своїх східноєвропейських сусідів – Хорватії, Румунії, Польщі, Латвії (табл. 4), як і за рейтингом “Doing business” станом на 2016 р. (табл. 5) [14].

Таблиця 4. **Позиція України в рейтингу ЄБРР порівняно з країнами-сусідами***

Категорія	Україна	Країни-сусіди
Цінова лібералізація	4	4,2
Торгова й валютна система	4	4,3
Мала приватизація	4	4,2
Велика приватизація	3	3,8
Реструктуризація державного управління та підприємництва	2,3	3,3
Політика регулювання конкуренції	2,3	3,4

* Чим вищий бал, тим краще.

Складено за рейтингом Європейського банку реконструкції та розвитку (URL: <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html>).

Таблиця 5. **Позиція України в рейтингу “Doing business” порівняно з країнами-сусідами***

Категорія	Україна	Країни-сусіди
Легкість ведення бізнесу	83	35
Отримання дозволів на будівництво	140	77
Підключення до системи електропостачання	137	69
Реєстрація власності	61	42
Захист міноритарних інвесторів-акціонерів	88	48
Сплата податків	107	57
Міжнародна торгівля та проходження кордонів	109	13
Забезпечення виконання контрактів	98	51
Вирішення проблем неплатоспроможності	141	44

* Чим нижчий бал, тим краще.

Складено за: Economy Rankings / The World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

На нашу думку, українському уряду потрібно розробити конкурентоспроможну політику залучення ПІІ в національну економіку, що передбачатиме комплекс взаємопов'язаних заходів, які системно й цілеспрямовано виведуть країну зі стану інвестиційної кризи. До речі, країни-сусіди наразі поліпшують власний інвестиційний клімат та формують значні преференції для іноземних інвесторів, особливо у сфері інформаційних технологій. Так, у Польщі, попри загальну систему оподаткування, котрою користується ІТ-бізнес, відшкодовується 30 % витрат (до 1 січня 2016 р. було 50 %) за креативну діяльність. У Білорусі в “парку високих технологій” для ІТ-компаній не встановлюються податок на прибуток, ПДВ, митні платежі. Інвестор протягом трьох років звільняється від земельного податку. Крім того, є 9-відсоткова пільга на ПДФО, а також обмежується максимальна база для внесків на соціальне страхування. В Румунії великій ІТ-компанії, котра відкриває центр розробок, у перших три роки відшкодовується 150 % витрат, що означає не лише компенсацію всіх витрат, а й надання додаткових коштів за три роки +50 % за рахунок спеціального гранту від Євросоюзу – все задля розвитку інформаційних і високих технологій. Також у цій країні діє 3-відсоткова пільга для податку на прибуток підприємств за спрощеною системою оподаткування та 0 % на доходи фізичних осіб у разі підтвердження креативного характеру діяльності [15].

Отже, необхідно зосередити зусилля державних установ України на підвищенні ефективності при залученні продуктивних ПІІ у вітчизняну економіку для її подальшого динамічного реформування та зростання добробуту населення. Найбільш значущими заходами є: 1) створення інвестиційного клімату; 2) формування інвестиційної конкурентоспроможності; 3) забезпечення інвестиційної безпеки; 4) створення інвестиційної інфраструктури.

Створення інвестиційного клімату. Відповідальними за це є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, органи місцевої влади. Саме зазначені державні установи переважно налагоджують первинні комунікації, формують підходи, проекти та комерційні пропозиції для іноземних інвесторів, тому вони мають бути цікавими й економічно доцільними. Від професійності та злагодженості дій їхніх працівників великою мірою залежить інтерес іноземних інвесторів до України. Крім того, Мінекономрозвитку й Антимонопольний комітет відповідають за загальну демонополізацію та лібералізацію ринків в Україні, налагодження сталих “правил гри”, що є надважливим для залучення інвесторів на довгостроковій основі.

Формування інвестиційної конкурентоспроможності. Відповідальними є Верховна Рада України та Державна фіскальна служба України. Необхідно розробити заходи зі стандартизації адміністрування податків, скорочення їх кількості й оптимізації податкових ставок до конкурентного рівня із сусідніми країнами. Тобто потрібно провести ревізію податкового навантаження на бізнес-структури в нашій державі; запровадити мораторій на п'ять років щодо зміни податкових ставок; запровадити автоматизовані системи

відшкодування ПДВ і проходження митних процедур (скласти графік та поетапно ввести всі підприємницькі структури в автоматизовані системи контролю сплати податків і проходження митних процедур); забезпечити прозорість та неупередженість моніторингу й перевірки суб'єктів підприємницької діяльності – автоматизовані системи контролю сигналізуватимуть про час і напрямок перевірки. Зазначене дасть можливість уникнути (або знизити рівень) суб'єктивізму.

Забезпечення інвестиційної безпеки. Відповідальними є Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України, суди. Вони повинні надати іноземному інвестору повноцінні права в Україні, забезпечити нагляд і захист для потенційного інвестора, щоб він міг швидко й безпечно зареєструвати бізнес-утворення, власність, ноу-хау, патенти тощо, а також правовий контроль набутого ним майна.

Створення інвестиційної інфраструктури. Відповідальними є Міністерство енергетики України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Передбачається, зокрема, демонополізація ринків енергетики та житлово-комунального господарства; спрощення й формалізація процедур підключення до енерго-, водопостачання, комунальних послуг тощо; розроблення довгострокової стратегії розвитку повноцінного фінансового ринку в Україні, механізмів залучення приватних інвесторів.

Реалізація зазначених пропозицій, на нашу думку, стане потужним поштовхом для формування інноваційно орієнтованої, транспарентної та конкурентоспроможної вітчизняної економіки, що істотно наблизить Україну до європейського рівня залучення ПІІ.

З метою уникнення хаотичності, нескоординованості й фрагментарності проведення реформ, що було характерно для України у 1990–2000 рр. і зумовлено нерозумінням їх сутності й мети, надважливо зосередитися на покрокових, поетапних і структурних змінах, забезпечити максимальну координацію між державними органами влади, експертним середовищем і населенням, що сприятиме успішній трансформації національної економіки.

Оскільки позитивний імідж країни в сучасному світі залежить також від наявності індивідуальних підходів до іноземних інвесторів, тобто націлених на конкретні проекти, потрібно постійно контролювати та адекватно реагувати на проблеми й потреби таких інвесторів (особливо великих і значимих у світовому масштабі). На наш погляд, цьому сприятиме надання окремим фахівцям Мінекономрозвитку відповідних повноважень для розв'язання індивідуальних проблем провідних іноземних інвесторів в Україні. Як показує практика, загальні кампанії з поліпшення інвестиційного іміджу країни є дуже дорогими та не дуже ефективними, а орієнтованість

влади на подолання індивідуальних проблем інвестора, навпаки, приваблює багатьох із них і спонукає до довгострокової співпраці.

На підставі аналізу динаміки ПІІ у світі встановлено, що основним їх реципієнтом і водночас донором у Європейському регіоні є Великобританія, Україна ж виступає аутсайдером із їх залучення. Однією з ключових тенденцій є фокусування ПІІ на відновлюваних джерелах енергії: за останніх п'ять років інвестиції в цю сферу зросли вдвічі. Крім того, спостерігається активізація східноєвропейських країн щодо стимулювання ПІІ, що позитивно позначилося на їхніх рейтингах відкритості економік до іноземних інвесторів, а отже, надходженні в регіон ПІІ. Україна, на жаль, за статистичними даними та її позиціями в міжнародних рейтингах помітно відстає від країн-сусідів, що є нашими конкурентами за ПІІ. Це вимагає від органів державної влади України проведення кардинальних змін і реформ виходячи з основних засад ефективної політики залучення ПІІ в Україну, сформованих нами в результаті комплексного аналізу успішного зарубіжного досвіду їх залучення.

Список використаних джерел

1. Богдан Т. Трансформація національної системи контролю руху капіталів в умовах реформування міжнародної фінансової архітектури. *Фінанси України*. 2013. № 7. С. 18–32.
2. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання / НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2006. 344 с.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелиос АРВ, 2002. 352 с. (Сер.: Классика экономической науки – XX век).
4. Майорова Т. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003. 376 с.
5. Сидорова А., Анісімова Г. Кількісна оцінка узгодженості інтересів суб'єктів іноземного інвестування. *Економіка України*. 2012. № 3. С. 49–59.
6. Френклін Ф. Р., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 743 с.
7. Шарп У. Ф., Александер Г., Бейли Дж. Інвестиції: пер. с англ. М.: Инфра-М, 2007. 1028 с.
8. fDi Markets Note: Percentages rounded up/down. URL: <http://fdiintelligence.com/registration>.
9. The fDi report 2016. Global greenfield investment trends / The fDi report 2016 global overview. URL: <http://fdiintelligence.com/registration>.
10. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Tuerk E. Foreign Direct Investment policies / Joint Vienna Institute, UNCTAD. *Harnessing FDI for sustainable development: UNCTAD police tools*. Vienna, 2016.
12. Matija R. FDI and Catching-Up: Seminar at Joint Vienna Institute / University of Ljubljana and IMAD. Vienna, 2016.
13. The website of the European Bank for Reconstruction and Development. URL: <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html>.
14. Economy Rankings / The World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.
15. Овчаренко Д. Україна інноваційна: на п'яти наступають сусіди. *Дзеркало тижня*. 2016. № 47. 10 груд. URL: <http://gazeta.dt.ua/business/ukrayina-innovaciyna-na-p-yati-nastu-payut-susidi-.html>.

References

1. Bohdan, T. (2013). Transformaciya nacional'noyi sy'stemy` kontrolyu rukhu kapitaliv v umovakh reformuvannya mizhnarodnoyi finansovoyi arkhitektury` [Transformation of the

system of national control of capital movements in reforming the international financial architecture]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 7, 18–32 [in Ukrainian].

2. Heyec, V. M. (2006). *Nestabil'nist' ta ekonomichne zrostannya* [Instability and economic growth]. Ky' yiv: NAN Ukrayiny', Insty'tut ekonomiky' ta prohozuvannya [in Ukrainian].

3. Keynes, J. M. (2002). *Obshhaya teoriya zanyatosti, procenta i deneg* [The general theory of employment, interest and money]. Moscow: Gelios ARV [in Russian].

4. Majorova, T. (2003). *Investy'ciyna diyal'nist'* [Investments]. Ky' yiv: CUL [in Ukrainian].

5. Sy'dorova, A., Anisimova, H. (2012). Kil'kiska ocinka uzgodzhenosti interesiv sub'yektiv inozemnoho investuvannya [Quantifying consistency interests of foreign investment]. *Ekonomika Ukrayiny'* [Economy of Ukraine], 3, 49–59 [in Ukrainian].

6. Frenklin, F. R., Filipenko A. (1998). *Mizhnarodna torhivlya ta investy'ciyi* [International trade and investments]. Ky' yiv: Osnovy' [in Ukrainian].

7. Sharp, W. E., Alexander G., & Baily, J. (2007). *Investicii* [Investments]. Moscow: Infra-M [in Russian].

8. fDiIntelligence. (n. d.). *fDi Markets Note: Percentages rounded up/down*. Retrieved from <http://www.fdiintelligence.com/registration>.

9. fDiIntelligence. (n. d.). *The fDi report 2016. Global greenfield investment trends*. Retrieved from <http://www.fdiintelligence.com/registration>.

10. Official website of State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

11. Tuerk, E. (2016). Foreign Direct Investment policies. *Harnessing FDI for sustainable development: UNCTAD police tools*. Vienna: UNCTAD.

12. Matija, R. (2016). *FDI and Catching-Up: Seminar at Joint Vienna Institute*. Vienna: University of Ljubljana and IMAD.

13. The website of the European Bank for Reconstruction and Development. (n. d.). Retrieved from <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html>.

14. The World Bank. (n. d.). *Economy Rankings*. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

15. Ovcharenko, D. (2016, December 10). Ukrayina innovacijna: na p'yaty' nastupayut' susidy' [Ukraine innovation: neighbors step on toe]. *Dzerkalo ty'zhnya* [Mirror of the week], 47. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/business/ukrayina-innovaciyna-na-p-yati-nastupayut-susidi-.html> [in Ukrainian].